

Reflection on the perspective of sustainable tourism pedagogy in higher education: a synthesis study

Mahdieh sadat Mirrahimi^{✉1}

1- Educational Sciences, Hazrat Narjes Faculty, Vali-e-asr university of Rafsanjan, Rafsanjan, Iran.

Article Info

Article type:
Research Paper

Keywords:
higher education,
sustainable
development,
sustainable tourism
development,
Tourism.

Received:
14 Oct 2024

**Received in revised
form:**
8 Nov 2024

Accepted:
4 Dec 2024

pp.36-54

Abstract

The current research was carried out with the aim of discovering and understanding the dimensions and components of the connoisseurship perspective of the elements of structuring and nurturing the competence of the sustainable tourism curriculum in education using the synthesis research method. The statistical population of the research includes all the works published in this field from 2000 to 2024 in the valid database and the examined sample according to the conducted surveys and the CASP scoring form, including 22 documents, which were categorized and organized using MAXQDA20 software. The member control method and the agreement coefficient equal to 71% were used for validation data. The obtained findings contain the notion that the sustainable development approach in the field of structuring and qualification of the curriculum involves a range of advanced connoisseurship in tourism education, the creativity and presentation of sustainable tourism materials by tourism higher education academics requires a wide range of knowledge and awareness in the framework. Current education is simply not adaptable. The obtained results show that the necessary knowledge and connoisseurship discovered and understood in the process of education in the field of tourism form the pillars of learning in this field, which complement and guide the comprehensive development path of sustainability, and the foundation of which is the cultivation and promotion of connoisseurship. It forms a humanistic in the learner, so the development of sustainable tourism requires the cultivation of philosophical thinking and learning in several areas, and the understanding of why is based on the cultivation of the knowledge of human relationships and spiritual vitality.

Citation: Mirrahimi, mahdieh sadat. (2025). Reflection on the perspective of sustainable tourism pedagogy in higher education: a synthesis, journal of Tourism management studies of the smart era, 2 (1), 36-54.

Publisher: Vali-e-Asr University of Rafsanjan

<http://doi.org/10.22072/tmsse.2025.2043427.1015>

The Author(s) ©

Extended Abstract

Introduction

The tourism industry, while a significant economic driver, faces numerous challenges that impact both the environment and local communities. To address these complexities, sustainable tourism education must equip graduates with the necessary skills and knowledge to create a more responsible and equitable industry. Previous research has mainly focused on modules and short-term courses and has not addressed a comprehensive approach to designing sustainable tourism curricula. Previous studies show that sustainable tourism education should focus on promoting public awareness, responsible management, a systemic approach, critical thinking, experiential learning, gamification, and the use of information technology. These components are proposed as the main bases for designing sustainable tourism curricula. This research was done with the aim of identifying indicators and components of structuring and competence development (goals and content) of sustainable tourism curricula in higher education. Considering the increasing importance of sustainable tourism in preserving the environment and developing local communities, the necessity of designing efficient and comprehensive curricula in this area is felt more and more.

Methodology

The current research was conducted with a qualitative approach and synthesis method. The purpose of synthesis research is to generalize and apply existing findings and develop new knowledge through this process of integration. What is obtained as a result of synthesis research helps to understand the problems in a deeper and clearer way and make better decisions (Wyborn et al., 2018). The statistical population of the research includes all the works published in this field from 2000 to 2024 in the valid database and the examined sample according to the conducted surveys and the CASP scoring

form, including 22 documents, which were categorized and organized using MAXQDA20 software. The member control method and the agreement coefficient equal to 71% were used for validation data.

Results

The obtained findings show that the sustainable development approach in the field of structuring and qualification of the curriculum involves a range of advanced connoisseurship in tourism education; the creativity and presentation of sustainable tourism materials by tourism higher education academics requires a wide range of knowledge and awareness in the framework. Current education is simply not adaptable. The obtained results show that the necessary knowledge and Connoisseurship discovered and understood in the process of education in the field of tourism form the pillars of learning in this field, which complement and guide the comprehensive development path of sustainability, and the foundation of which is the cultivation and promotion of connoisseurship. It forms a humanistic in the learner, so the development of sustainable tourism requires the cultivation of philosophical thinking and learning in several areas, and the understanding of why is based on the cultivation of the knowledge of human relationships and spiritual vitality. So The current research examines the philosophical model of sustainable tourism in higher education and emphasizes the importance of multiple connoisseurship in this field. The results show that balancing commercial, environmental and social benefits is the main goal of sustainable tourism. Sustainable tourism education should cultivate a positive attitude towards the principles of sustainability and innovation in the curriculum. Also, there is a need for specialized workshops and meetings for professors and experts in this field to achieve the synergy of theoretical and practical knowledge. Finally, it is suggested that the proposed framework be included in the

curricula of tourism and other related fields in order to help empower human resources in the tourism industry.

Conclusion

This research has been done using the method of synthesis and review of valid scientific articles. The synthesis method allows the researcher to integrate the findings of different studies and provide a more comprehensive understanding of the research topic. Valid databases such as Science Direct, Scopus, Springer, and Google Scholar have been used to collect data. The results of this research show that the creative structure and nurturing competence in the sustainable tourism curriculum should be designed based on a comprehensive and multidimensional approach. This approach includes the following:

- * Educational objectives: Educational objectives should emphasize the development of technical, social and personal skills of students.

- * Educational content: Educational content should be designed in such a way that it introduces students to the real challenges of the tourism industry and increases their ability

to solve problems and make decisions. So Designing sustainable tourism curricula requires a comprehensive and multidimensional approach. Due to the rapid changes and complexities of the tourism industry, curricula must be continuously reviewed and updated.

A comprehensive curriculum that incorporates the key components identified in this research can equip graduates with the skills and knowledge needed to create a more sustainable and responsible future for tourism.

Funding

This study did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The author declares no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors would like to express their gratitude to the Ministry of Cultural Heritage, Tourism, and Handicrafts for their support in providing the necessary resources for this research, as well as to all participants and academic colleagues who offered valuable insights throughout the study.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تأملی بر چشم‌انداز پداگوژی گردشگری پایدار در آموزش عالی (یک مطالعه‌ی سنتزپژوهی)

مهدیه السادات میر رحیمی[✉]

۱- گروه علوم تربیتی، دانشکده حضرت نرجس، دانشگاه ولی عصر رفسنجان، رفسنجان، ایران.

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۷/۲۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۸/۱۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۹/۱۴

صص. ۵۴-۳۶

کلید واژه‌ها:

آموزش عالی، توسعه پایدار
گردشگری، توسعه پایدار،
گردشگری.

پژوهش حاضر با هدف کشف و درک ابعاد و مولفه‌های چشم‌انداز خبرگی عناصر ساختار آفرینی و صلاحیت پروری برنامه درسی گردشگری پایدار در آموزش با استفاده از روش سنتزپژوهی انجام گرفته است. جامعه تحقیق کیفی پژوهش شامل کلیه آثار منتشر شده در این حوزه از سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ در پایگاه اطلاعاتی معتبر و نمونه مورد بررسی با توجه به بررسی‌های انجام شده و فرم امتیازدهی CASP شامل ۲۲ سند می‌باشد. که با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA20 دسته‌بندی و سازماندهی شدند. از روش کنترل اعضاء و ضریب توافق که برابر با ۷۱٪ شد، برای اعتبار داده‌ها استفاده گردید. یافته‌ها به‌دست‌آمده حاوی این است که رویکرد توسعه پایدار در عرصه ساختار آفرینی و صلاحیت پروری برنامه درسی متضمن طیفی از خبرگی‌های فراگرفته‌ای در آموزش گردشگری است، خلاقیت و ارائه مواد گردشگری پایدار توسط دانشگاهیان آموزش عالی گردشگری طیف گسترده‌ای از دانش و آگاهی را می‌طلبد که در چهارچوب آموزش فعلی به‌سادگی قابل انطباق و سازواری نیستند. نتایج حاصل آمده، هدایت‌گر این است که خبرگی و آگاهی لازم که در فرایند آموزش رشته گردشگری کشف و درک شد، ستون‌های تحکیم یادگیری در این حوزه را تشکیل می‌دهد که تکمیل‌کننده و هدایتگر مسیر توسعه جامع پایداری می‌باشند و زیر بنای آن را پرورش و ارتقاء خبرگی انسان‌گرایانه تشکیل می‌دهد، توسعه گردشگری پایدار نیازمند پرورش تفکر و یادگیری فلسفی در حوزه‌های متعددی است و درک چرایی آن بر پایه پرورش درک روابط انسانی و نشاط معنوی استوار است.

استناد: میر رحیمی، مهدیه السادات. (۱۴۰۴). تأملی بر چشم‌انداز پداگوژی گردشگری پایدار در آموزش عالی (یک مطالعه‌ی سنتزپژوهی)، دو فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، ۲(۱)، ۵۴-۳۶.

<http://doi.org/10.22072/tmsse.2025.2043427.1015>

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه ولی عصر رفسنجان

مقدمه

گردشگری به عنوان یکی از صنایع در حال رشد سریع در جهان، تحت تأثیر روابط پیچیده‌ای میان نوسانات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و محیط زیستی قرار دارد (Sun et al, 2022). این روابط همزیستی می‌تواند مسیر پیشبرد اهداف حفاظتی، اقتصادی و اجتماعی را تسهیل کند و به تحقق اهداف توسعه پایدار در گردشگری کمک نماید (Burbano et al, 2022). عصر ابر ارتباطات، مهارت‌های انسانی نظیر دقت، اندیشه، انتقاد و شجاعت اهمیت بالایی پیدا کرده‌اند (Barnett, 2012). بنابراین، آموزش گردشگری باید شامل رویکردهای متنوعی باشد که به توسعه مهارت‌های فنی و انسانی کمک کند تا دانش‌آموختگان بتوانند خود را با تغییرات سریع و چالش‌های جهانی سازگار نمایند، چیزی که با بحران کووید-۱۹ آشکار شد (Gossling et al, 2021). فعالیت گردشگری که در معرض بحران‌های طبیعی است، نیازمند به پاسخی هدفمند از سوی دانشگاه دارد (Zenker & Kock, 2020).

بحران کووید-۱۹ به وضوح نشان داد که فعالیت‌های گردشگری باید به گونه‌ای طراحی شوند که در برابر بحران‌های طبیعی و اجتماعی مقاوم باشند. برخی پژوهشگران بر این باورند که این بحران می‌تواند فرصتی برای بازگشت به اصول پایداری، اصالت و عدالت اجتماعی باشد (Benjamin et al, 2020; Gossling et al, 2021; Higgins-Desbiolles, 2020; Niewiadomski, 2020). علاوه بر این، آگاهی ذینفعان گردشگری از نیازهای نیروی انسانی در فرآیند آموزشی می‌تواند به توسعه جهانی آموزش عالی گردشگری کمک کند (Hyasat, 2022). آموزش برای پایداری باید بر تأمل انتقادی و توانمندسازی فعال دانشجویان تأکید داشته باشد تا آن‌ها بتوانند تغییرات واقعی را ایجاد کنند (Boyle et al, 2015). استفاده از روش‌های آموزشی مبتنی بر تفکر انتقادی و تمرکز بر موقعیت‌های واقعی (Slocum et al, 2019) می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا با چالش‌های جامعه مواجه شوند و موفقیت‌های گردشگری را تحریک نمایند (Belhassen & Caton, 2011; Benckendorff et al, 2012; Boyle et al, 2017; Jennings et al, 2010; Slocum et al, 2019; McGrath et al, 2020). با وجود تلاش‌هایی برای ارائه دیدگاه‌های متنوع درباره آموزش پایدار در گردشگری (Boyle, 2011; Farber Canziani et al, 2012) مطالعات موجود بیشتر بر روی مازول‌ها و دوره‌های کوتاه‌مدت متمرکز شده‌اند (Boyle et al, 2015; Wilson et al, 2013; Schweinsberg et al, 2013). لذا توجه به رسالت دانشگاه‌ها در انتقال فرهنگ و مهارت‌های انسانی (Dredge et al, 2012)، مفهوم ارزش محوری در یادگیری (Ruhanen & Bowles, 2019; Edelheim, 2020) و تعامل سیستم گردشگری با رویکرد پایدار (Fletcher et al, 2019; Higgins-Desbiolles et al, 2019; Higgins-Desbiolles, 2020; Farsari et al, 2021) ضروری است. در مطالعه متعدد جنبه‌های آموزشی و فنی در یادگیری گردشگری پایدار با روش‌های تحقیقاتی گوناگونی مانند: یادگیری تجربی طبیعت محور (Zhang et al, 2021)، گیمیفیکیشن (Aguiar-Castillo et al, 2020)، مدل یادگیری فعال محور (Kasa et al, 2020)، نتایج یادگیری بومی (Joppe et al, 2020)، یادگیری پروژه محور (Daniel et al, 2017)، و کارورزی (Ferrerias-Garcia et al, 2020) انجام گرفته است. بررسی الگوهای موجود در یادگیری برای پایداری نشان می‌دهد که تاکنون نگاه جامع و توجه به یادگیری عمیق و معنادار در حوزه گردشگری، با تمرکز بر ابعاد گسترده توسعه پایدار، محقق نشده است (زاهدی، ۱۳۹۵). این در حالی است که ضرورت بررسی گردشگری در چارچوبی کل‌نگر و میان‌رشته‌ای، به گونه‌ای که گردشگری پایدار به عنوان ابزاری مؤثر برای دستیابی به توسعه پایدار مورد پذیرش و استفاده قرار گیرد، بیش از پیش احساس می‌شود (Farsari et al, 2021).

لیکن شکاف بین تئوری و عمل در توسعه پایداری گردشگری و چالش‌های پیش روی صنعت گردشگری (Jamal et al, 2020; Jamal et al, 2011; McGrath et al, 2021; Ruhanen & Bowles, 2020) توجه و تمرکز آموزش در این حوزه را دو چندان کرده و موقعیت مسئله‌دار در حوزه گردشگری را آشکارتر کرده است. از سوی دیگر با توجه به تحولات و تغییرات روزافزون در شرایط و نیازهای آموزشی در سطح جهانی، تغییرات و تحولات دائمی عناصر دخیل برنامه درسی، اصلاح و بازنگری برنامه درسی از

ضروریات انکارناپذیر پویایی و حیات برنامه‌های درسی رشته گردشگری است. تغییر نیازهای جامعه‌ای که دانش آموختگان رشته گردشگری باید به آن پاسخگو باشند، همگی گویای این نکته است که اتخاذ راهبردهایی و برنامه‌های درسی برای ارتقای کیفیت در برنامه آموزش گردشگری در آموزش عالی امری اجتناب ناپذیر است.

پداگوژی^۱ به معنای علم و هنر آموزش و پرورش است و فرآیندهایی را شامل می‌شود که اساتید برای انتقال دانش، مهارت‌ها و ارزش‌ها به دانش‌آموزان یا دانشجویان به کار می‌برند. این واژه عمدتاً در آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان کاربرد دارد، اما در آموزش عالی نیز به‌طور گسترده‌ای برای توصیف روش‌ها و استراتژی‌هایی که در تدریس و یادگیری در سطوح دانشگاهی استفاده می‌شود، به کار می‌رود. در آموزش عالی، پداگوژی علاوه بر انتقال اطلاعات، بر پرورش مهارت‌های تفکر انتقادی، خلاقیت، نوآوری و حل مسئله در دانشجویان تأکید دارد. این رویکردها می‌توانند شامل آموزش‌های تعاملی، پژوهش‌های مبتنی بر پروژه، استفاده از فناوری‌های آموزشی و تقویت یادگیری فعال باشند. پداگوژی در آموزش عالی به‌ویژه بر توسعه مهارت‌های پیچیده و توانمندی‌های فکری و عملی تأکید دارد که دانشجویان را برای ورود به بازار کار و ارتقای جامعه آماده می‌کند. بنابراین مقاله حاضر به دنبال پاسخگویی به چگونگی ساختار آفرینی و صلاحیت پروری (اهداف و محتوای) گردشگری پایدار با مضمون چشم‌انداز پداگوژی مورد نیاز برنامه درسی در دانشگاه هاست، همچنین پاسخگویی به این سوال که هنگام تدوین هدف و محتوای برنامه درسی گردشگری پایدار چه ملاحظات باید مدنظر باشد؟ بسیاری از مطالعات به ضعف منابع انسانی در صنعت گردشگری توجه دارند، اما پژوهشی به بررسی چگونگی و رابطه ساختار آفرینی و صلاحیت پروری برنامه درسی در آموزش عالی نپرداخته است. بنابراین در این مقاله تلاش شد، با شناسایی شاخص‌ها و ویژگی‌های اهداف و محتوای برنامه درسی گردشگری پایدار که برگرفته از بررسی تحقیقات پیشین، اسناد بالادستی و دیدگاه صاحب‌نظران بود به ترسیم الگوی مناسب و جامع در جهت طراحی عناصر ساختار آفرینی و صلاحیت پروری (اهداف و محتوای) برنامه درسی گردشگری پایدار در آموزش عالی پرداخته شود. بنابراین مساله اصلی پژوهش به سوال زیر می‌پردازد:

۱- شاخص‌ها و مولفه‌های ساختار آفرینی و صلاحیت پروری (اهداف و محتوای) برنامه درسی گردشگری پایدار در آموزش عالی چیست؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

گردشگری پایدار به عنوان یک رویکرد جامع و چندبعدی، نیازمند آموزش و پرورش مؤلفه‌های کلیدی است که به ارتقاء آگاهی و رفتارهای مسئولانه در این حوزه کمک می‌کند. در این راستا، پژوهش‌های متعددی به بررسی مؤلفه‌های آموزش گردشگری پایدار پرداخته‌اند که در ادامه به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود.

گردشگری پایدار به‌عنوان رویکردی جامع و میان‌رشته‌ای، تلاش دارد تا ابعاد مختلف توسعه شامل پایداری زیست‌محیطی، برابری اجتماعی و منافع اقتصادی را به‌طور هماهنگ بهبود بخشد. این رویکرد علاوه بر حفظ منابع طبیعی و فرهنگی، تقویت جوامع میزبان و تعامل مثبت گردشگران با این جوامع را نیز در نظر دارد (یونسکو، ۲۰۱۹) اصول بنیادین گردشگری پایدار نظیر عدالت اجتماعی، مدیریت مسئولانه منابع و حفظ کرامت انسانی، به‌ویژه در آموزش گردشگری، نقشی اساسی ایفا می‌کنند (Kronenberg & Fuchs, 2021؛ زاهدی، ۱۳۹۶). یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های گردشگری پایدار، ارتقاء آگاهی عمومی و مشارکت اجتماعی است. رینالدی و همکاران (۲۰۲۰) تأکید کرده‌اند که آگاهی‌بخشی در این حوزه می‌تواند به پرورش تعاملات مثبت و توسعه اعتماد میان گردشگران و جوامع میزبان منجر شود. علاوه بر این، پرایتنو و همکاران (۲۰۲۴) نقش سرمایه اجتماعی و همکاری میان ذینفعان را در ایجاد همگرایی و دستیابی به اهداف مشترک برجسته کرده‌اند. مدیریت مسئولانه نیز از دیگر ابعاد کلیدی گردشگری پایدار است. سرافین و همکاران (۲۰۲۱) بر اجرای مدیریت دوسویه در آموزش عالی گردشگری تأکید دارند که می‌تواند رفتارهای مسئولانه زیست‌محیطی و نیت مثبت

تأملی بر چشم‌انداز پداگوژی گردشگری پایدار در آموزش عالی ... / کج میررحیمی

برای اجرای گردشگری پایدار را تقویت کند. فونت (۲۰۲۱) نیز به لزوم توسعه استراتژی‌های مدیریتی مناسب برای ایجاد اعتماد میان ذینفعان و تقویت توانمندی‌های آن‌ها پرداخته است. رویکرد سیستمی و میان‌رشته‌ای در آموزش گردشگری پایدار، یکی دیگر از الزامات این حوزه است. تائورو و همکاران (۲۰۲۱) ادغام اکوتوریسم با آموزش و رویکرد سیستمی را به‌عنوان عاملی مؤثر برای درک بهتر اخلاق زیست‌محیطی و فرهنگی معرفی کرده‌اند. در همین راستا، رنجبر (۱۴۰۲) بر همکاری میان رشته‌های مختلف نظیر جامعه‌شناسی، مدیریت و زیست‌شناسی برای توسعه پایدار گردشگری تأکید دارد.

تفکر انتقادی و نوآوری نیز از مهارت‌های ضروری در آموزش گردشگری پایدار به شمار می‌رود. موسکاردو (۲۰۱۵) معتقد است که تفکر انتقادی، شبکه‌سازی و نوآوری می‌توانند دانشجویان را به مواجهه خلاقانه با چالش‌های موجود در صنعت گردشگری هدایت کنند. میلر و تورس-دلگادو (۲۰۲۳) نیز بر لزوم تغییر در تفکر ساختاری و تصمیم‌گیری برای مقابله با تهدیدات بالقوه در این صنعت تأکید کرده‌اند. یادگیری تجربی مبتنی بر طبیعت، یکی دیگر از مؤلفه‌های برجسته گردشگری پایدار است. ژانگ و همکاران (۲۰۲۱) نشان داده‌اند که این نوع یادگیری می‌تواند آگاهی زیست‌محیطی را افزایش داده و رفتارهای مسئولانه را در گردشگری ترویج کند. این رویکرد، به‌ویژه در تعاملات فرهنگی و حفظ زیبایی‌های طبیعی برای نسل‌های آینده، اهمیت دارد (Vrana, 2023). استفاده از فناوری‌های نوین و گیمیفیکیشن نیز نقش مهمی در آموزش گردشگری پایدار دارد. آگویار-کاستیلو و همکاران (۲۰۲۰) نشان داده‌اند که گیمیفیکیشن می‌تواند انگیزه و ارزش افزوده‌ای در یادگیری گردشگری ایجاد کند. گوسلینگ (۲۰۱۶) نیز به نقش فناوری اطلاعات در بهبود روابط اجتماعی، ارتقای سرمایه اجتماعی و همگامی با ایده‌های نوین بین‌المللی اشاره کرده است. علاوه بر این، ادغام معنویت و اخلاق در آموزش گردشگری می‌تواند به درک جامع‌تری از فلسفه گردشگری و مسائل فرهنگی کمک کند. ابوبکر (۲۰۱۶) و بارکاتونیشا و همکاران (۲۰۱۹) تأکید دارند که رویکردهای معنوی، تفکر انتقادی دانشجویان را تقویت کرده و به تحلیل بهتر مشکلات اجتماعی در حوزه گردشگری می‌انجامد. علی‌رغم تلاش‌های انجام‌شده برای توسعه آموزش گردشگری پایدار، چالش‌هایی نظیر محدودیت منابع آموزشی، کمبود دسترسی به فناوری‌های پیشرفته و ضعف در تعامل مؤثر بین دانشگاه و صنعت همچنان پابرجاست (مهرعلیزاده، ۱۳۹۶). با این وجود، فرصت‌هایی همچون ایجاد و گسترش پلتفرم‌های آموزشی آنلاین، ترویج روش‌های یادگیری مشارکتی و تقویت پژوهش‌های میان‌رشته‌ای می‌توانند در کاهش این چالش‌ها و بهبود وضعیت موجود مؤثر باشند (ملکی و علیزاده، ۱۳۹۴).

بنابراین آموزش به‌عنوان یکی از ارکان اصلی گردشگری پایدار، نقشی کلیدی در ارتقای آگاهی، تقویت اخلاق زیست‌محیطی و توانمندسازی جوامع محلی ایفا می‌کند. این امر نه تنها به حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی کمک می‌کند، بلکه رفتارهای مسئولانه‌ای را در میان گردشگران و ذینفعان تقویت می‌نماید. رویکردهای نوین آموزشی مانند گیمیفیکیشن، یادگیری تجربی مبتنی بر طبیعت، و ادغام فناوری‌های پیشرفته، امکان افزایش انگیزه، تعاملات اجتماعی و درک عمیق‌تر مفاهیم پایداری را فراهم می‌آورد. از سوی دیگر، ترویج همکاری‌های میان‌رشته‌ای و هم‌افزایی میان دانشگاه، صنعت و سیاست‌گذاران، می‌تواند کیفیت آموزش گردشگری پایدار را بهبود داده و زمینه‌ساز تحقق اهداف بلندمدت این حوزه باشد. در این راستا، مؤلفه‌هایی نظیر ارتقای آگاهی عمومی، مدیریت مسئولانه، تفکر انتقادی و رویکرد سیستمی، به‌عنوان پایه‌های اصلی آموزش گردشگری پایدار مطرح هستند. این مؤلفه‌ها، نه تنها به پرورش رفتارهای مثبت زیست‌محیطی کمک می‌کنند، بلکه تعاملات فرهنگی و اجتماعی را نیز تقویت می‌نمایند. توجه به ابعاد مختلف این مؤلفه‌ها و ادغام آن‌ها در برنامه‌های آموزشی، امکان دستیابی به توسعه‌ای جامع و پایدار را فراهم می‌سازد. مطالب مطرح‌شده بر اهمیت اتخاذ رویکردی جامع در آموزش گردشگری پایدار تأکید دارد؛ رویکردی که از طریق همکاری نزدیک میان دانشگاهیان، صنعت و سیاست‌گذاران، زمینه‌ساز تأثیرات مثبت و پایدار بر جامعه جهانی شود.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و روش سنتزپژوهی انجام شده است. هدف از سنتزپژوهی، تعمیم و کاربردی کردن یافته‌های موجود و توسعه دانش نوین از دل همین فرایند ادغام است. آنچه در نتیجه پژوهش سنتز حاصل می‌شود، به درک عمیق و روشن تر از مشکلات و تصمیم گیری بهتر امور کمک می‌کند (Wyborn et al, 2018). به منظور نظام‌مند کردن فرایند پژوهش حاضر، از روش هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) استفاده شده که شامل مراحل زیر می‌شود: ۱. تنظیم سوال پژوهش؛ ۲. مرور نظام‌مند منابع؛ ۳. جست و جو و انتخاب منابع مناسب؛ ۴. استخراج یافته‌های منابع؛ ۵. تجزیه، تحلیل و ترکیب یافته‌های منابع مورد بررسی؛ ۶. کنترل کیفیت و ۷. ارائه یافته‌ها. به همین ترتیب علاوه بر پرسش مطرح شده در بخش مقدمه، با توجه به این روش، پرسش از چه کسی، چه زمانی و چگونه نیز مطرح شد که در ادامه منظور از این سوال‌ها روشن می‌شود. داده‌های پژوهش حاضر (چه کسی) شامل مقاله‌های علمی- پژوهشی نمایه شده در تارنماهای داخلی و خارجی است. به من منظور دسترسی به پیشینه و جمع آوری داده‌های متناسب با هدف پژوهش (مرور نظام‌مند منابع)، از تارنماها و پایگاه‌های علمی جهاد دانشگاهی، پایگاه مجلات تخصصی نور، بانک اطلاعات نشریات کشور، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، سیویلیکا، ساینس دایرکت، اسکوپوس، اسپرینگر، اریک و گوگل اسکالر^۱ بهره‌گرفته شده است. برای جستجوی مقاله‌ها از کلید واژه‌های، آموزش گردشگری، گردشگری پایدار، توسعه پایدار در آموزش عالی استفاده شد، سپس جستجو محدودتر، آموزش گردشگری پایدار و برنامه درسی گردشگری پایدار نیز به عبارت‌های مورد جستجو اضافه گردید (مرحله جستجو و انتخاب منابع). از عملکردهای بولی AND و OR جهت جستجو گسترده‌تر استفاده شد.

جدول ۱: ملاک پذیرش و عدم پذیرش مقالات

ملاک‌ها و شرایط	ملاک پذیرش مقالات	ملاک عدم پذیرش مقالات
زمان انجام تحقیق	۲۰۲۴ تا ۲۰۰۰	قبل از ۲۰۰۰
روش پژوهش	کیفی و آمیخته	غیر از کیفی و آمیخته
جامعه مورد بررسی	توسعه پایدار و گردشگری پایدار، آموزش گردشگری	غیر از آموزش گردشگری، توسعه پایدار و گردشگری پایدار
نوع مطالعه	مقالات چاپ شده در نشریات معتبر داخلی و خارجی، مستندات علمی معتبر و کتاب	

مقاله‌های جستجو شده اولیه در تارنماهای داخلی و خارجی، شامل ۳۵۲ مقاله در بازه سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ (چه وقت) بودند. در فرایند جست و جو و غربالگری مقاله‌ها، منابع موجود با توجه به عنوان چکیده و محتوا بررسی شدند. برای ارزیابی کیفیت مقاله‌ها از برنامه مهارت ارزیابی حیاتی یا روش CASP به عنوان چک لیست بررسی کیفیت مقاله‌ها و رسیدن به هدف پژوهش شامل، مرتبط بودن عنوان مقاله، موضوع مقاله، به روز بودن، دقت در یافته‌ها و نتایج و ارزش کلی مقاله (چگونه) می‌شود. در نهایت از میان مقاله‌ها تعداد ۲۲ مقاله با استفاده از نرم افزار MAXQDA20 مورد بررسی و تحلیل کیفی قرار گرفتند. برای تأمین اطمینان‌پذیری، یا همان روایی و پایایی مطالعات کیفی در پژوهش حاضر از دو روش کنترل اعضاء و ضریب کاپای (خاکزاد و همکاران، ۱۴۰۰) استفاده شده است. به این

تأملی بر چشم‌انداز پداگوژی گردشگری پایدار در آموزش عالی ... / کیم میررحیمی

صورت که در روش کنترل اعضاء فرایند کدگذاری، مقوله‌های کشف شده و تحلیل و تفسیرهای به دست آمده، توسط دو تن از پژوهشگران فعال در حوزه کدگذاری و پژوهش مورد ارزیابی قرار گرفته و صحت آنها تایید شده است. ضریب کاپای به دست آمده نیز به وسیله دو ارزیاب (نویسنده و فرد متخصص در این حوزه) برابر با ۷۱٪ بود که گویای توافق به نسبت خوب دو ارزیاب در یافته‌ها است. در ادامه مفاهیم مشترک در مقوله‌های معین دسته‌بندی شدند. در بررسی اعتماد داده‌ها الگوی مفهومی ارائه شده از ۴ معیار باورپذیری، انتقال‌پذیری، اطمینان‌پذیری و تاییدپذیری استفاده شد (علپور و همکاران، ۱۳۹۶). جهت دستیابی به معیار باورپذیری، روش توصیف توسط همتایان مورد استفاده قرار گرفت؛ بدین ترتیب از ۵ نفر دانشجوی مقطع دکتری آشنا به این روش، درخواست کدگذاری مجدد بر بخشی از متون را صورت گرفت تا از صحت روند کدگذاری و عدم سوگیری در تحلیل‌ها آگاهی حاصل شود. در معیار انتقال‌پذیری، روش نمونه‌گیری هدفمند مورد استفاده قرار گرفت؛ بدین ترتیب ابتدا با توجه به موضوع اصلی خبرگی برنامه درسی گردشگری مبتنی بر رویکرد توسعه پایدار، مقالاتی انتخاب شدند که از طریق آنها، سایر مقالات بررسی و انتخاب شدند. جهت دستیابی به معیار اطمینان‌پذیری از مشورت با استاد مربوطه در مورد روند انجام پژوهش و کسب بازخوردها به جهت بهبود کار استفاده شد. جهت دستیابی به معیار تأثیرپذیری نیز از روش یادداشت‌برداری در حین روند انجام کار برای استفاده در مراحل تدوین مقاله و به کارگیری نکات سودمند استفاده شد. همچنین تحلیل مقاله‌های منتخب با توجه به تأثیر آموزش برای پایداری در حوزه گردشگری بر جنبه‌های زیست‌محیطی، اقتصادی، علمی و فناوری، سیاست، فرهنگی، اجتماعی و ارزش‌های انسانی جمع‌بندی نتایج و تفسیر پژوهشگر انجام شد (تجزیه و تحلیل و ارائه یافته‌ها).

یافته‌های پژوهش

اولین مرحله از تحلیل داده‌های کیفی، مطالعه‌ی اولیه‌ی مقاله‌ها و استخراج داده‌های اولیه‌ی مورد نیاز از هر مقاله اختصاص دارد. در جدول ذیل، توصیفی از اطلاعات اولیه مورد نیاز هر مقاله (شامل کد مقاله، نام نویسندگان و سال چاپ، ایده یا نتیجه‌ی اصلی مقاله) مربوط به آموزش گردشگری، توسعه پایدار و گردشگری پایدار ارائه گردیده است.

جدول ۲: مطالعات انتخاب شده برای کدگذاری پس از غربالگری

کد مقاله	نویسندگان / سال انتشار	مؤلفه‌های آموزش گردشگری پایدار
۱	رینالدی و همکاران، ۲۰۲۰	ارتقاء آگاهی عمومی، برابری، مشارکت و انسجام اجتماعی، توانمندسازی آگاهی، پرورش اتحاد و تعامل، پرورش تأمل انتقادی
۲	سرافین و همکاران، ۲۰۲۱	اصل آموزش مدیریت مسئولانه که به صورت دوسویه در گردشگری آموزش عالی به کار گرفته می‌شود، رفتارهای مسئولانه زیست‌محیطی و نیت رفتاری می‌تواند مزایای بلندمدتی را برای پیاده‌سازی گردشگری پایدار به همراه داشته باشد.
۳	تائورو و همکاران، ۲۰۲۱	توجه و درک رویکرد سیستمی اخلاق زیست فرهنگی، ادغام آموزش و اکوتوریسم
۴	موسکاردو، ۲۰۱۵	خدمت به جامعه، پایداری و مسئولیت‌پذیری؛ صداقت و اصالت؛ برابری و همکاری؛ تفکر انتقادی، نوآوری و شبکه‌سازی؛ مرتبط بودن، به موقع بودن، انعکاس‌پذیری،
۵	روزرخ و همکاران، ۲۰۱۷	ایجاد فضاهای امن و توسعه اعتماد، ایجاد همدلی، درگیر کردن ادبیات گردشگری در زندگی واقعی، باز کردن درها برای تأمل مداوم، و تمرکززدایی قدرت و دانش
۶	استانچولسکو و ولین، ۲۰۱۲	توجه به استراتژی‌ها و تصمیمات بلند مدت، ارتقاء و بها دادن به رویکرد چندرشته‌ای، ایجاد فرصت‌های آموزشی در جهت کسب تجربه یادگیری از دیگران - یادگیری متقابل و تعاملی
۷	کرونببرگ و فوکس، ۲۰۲۱	پرورش تفکر تجاری خلاق در جهت به حداکثر رساندن سودمندی، توجه ویژه به اهمیت کرامت، تغییر در پارادایم تفکر و تأمل

۸	آروباس و همکاران، ۲۰۲۰	تمرکز بر برنامه‌ریزی بلند مدت، حمایت از منافع اقتصادی درک‌شده، پرورش اقتصاد جامعه محور، به حداکثر رساندن مشارکت جامعه و ارتقاء تعامل.
۹	ژانگ و همکاران، ۲۰۲۱	یادگیری تجربی مبتنی بر طبیعت باعث افزایش آگاهی، پرورش گردشگری مسئولانه، روش‌های یادگیری در فضای باز با ارائه تغییر نقش برای بهبود توسعه گردشگری با تفکر انتقادی
۱۰	ماچریدیس و پالسون، ۲۰۲۱	پرورش دانشجویان مسئولیت‌پذیر، آزادی اندیش، وابسته به بافت و فرهنگ توامان با پرورش تفکر انتقادی
۱۱	ابوبکر، ۲۰۱۶	ادغام معنویت در یادگیری می‌تواند قدرت انتقادی را در مورد مشکلات اجتماعی و فرهنگی فعلی گردشگری افزایش دهد.
۱۲	آدینکا-اوجو و همکاران، ۲۰۲۰	پرورش قابلیت‌های دیجیتالی در قالب مهارت‌های اشتغال‌پذیری، مهارت‌های عملیاتی، مهارت‌های استراتژیک، مهارت‌های اولیه کار و مهارت‌های نرم
۱۳	آگویار-کاستیلو و همکاران، ۲۰۲۰	ایجاد انگیزه برای استفاده از گیمیفیکیشن، افزایش ارزش افزوده‌ای در یادگیری گردشگری
۱۴	گوسلینگ، ۲۰۱۶	استفاده از فناوری اطلاعات و هویت‌های شخصی/جمعی در جهت ارتقاء و پرورش حوزه گردشگری، بالابردن کیفیت روابط، سرمایه اجتماعی و شبکه‌ها، همگام و همراه بودن با تغییرات و ایده‌های جدید بین المللی در جهت ارتقاء و توسعه گردشگری
۱۵	فونت، ۲۰۲۱	توسعه استراتژی‌های مناسب برای آینده مطلوب، ایجاد نهاد مشارکتی با ذینفعان و ایجاد اعتماد در بین ذینفعان، توانمندسازی آگاهانه عوامل درگیر در گردشگری
۱۶	هورنگ و همکاران، ۲۰۱۹	پرورش اخلاق و مسئولیت اجتماعی شرکتی فرآیند گردشگری آموزش عالی را غنی می‌کند؛ تشویق دانشجویان در فرآیند آگاهی، تأمل و تحول در مورد اخلاق کسب و کار گردشگری پایدار
۱۷	تورس والدس و همکاران، ۲۰۱۹	شبیه‌سازی‌های یادگیری در اکوسیستم کارآفرینی نسبت به موقعیت‌های واقعی زندگی
۱۸	بارکاتونیشا و همکاران، ۲۰۱۹	رویکرد معنوی به یادگیری که درک جامع از فلسفه گردشگری ارائه می‌دهد در درک بهتر گردشگری پایدار سودمند است.
۱۹	فونت و همکاران، ۲۰۱۹	ایجاد یک جامعه آنلاین و توجه به داشتن ارتباط گسترده جهانی، داشتن مدیریت قوی در مقابله با بحران‌های پیش‌رو، تصمیمات هدفمند و سیاستی زیست‌محیطی، مدیریت و حفظ منابع طبیعی محدود، تصمیمات و برنامه‌ریزی درست با توجه به نتایج تحقیقات
۲۰	پراینتو و همکاران، ۲۰۲۴	ارزش‌ها، اعتماد و شبکه‌های اجتماعی (سرمایه اجتماعی)، تشویق رفتاری که منجر به انسجام اجتماعی شود، همکاری برای دستیابی به اهداف مشترک؛ حفاظت، برنامه‌ریزی اقتصادی، منابع جامعه، آگاهی فرهنگی، آموزش محیط زیست و ظرفیت ذینفعان
۲۱	میلر و تورس-دلگادو، ۲۰۲۳	نظم اجتماعی برنامه‌ریزی‌شده بر استانداردسازی، عوامل تغییر، تکامل آنها و تهدیدات بالقوه، سیاست کوانتومی برای توضیح چگونگی پیچیده‌تر شدن جهان
۲۲	وران، ۲۰۲۳	زیبایی طبیعی جهان برای نسل‌های آینده، رفتار مسئولانه و کمک به مردم محلی، بهبود رفاه اجتماعی و اقتصادی جوامع تلاش جمعی برای تأثیر مثبتی بر جامعه جهانی، ارتقاء بینش‌ها، دیدگاه‌ها و ایده‌های جدید، مشارکت و همکاری دانشگاهیان، تصمیم‌گیران و صنعت

پس از تکمیل جداول توصیفی و دسته‌بندی، شباهت‌ها، تفاوت‌ها و ارتباطات بین داده‌های جداول مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله اول مضامین اولیه مرتبط با گردشگری پایدار استخراج شد. سپس مضامین استخراج شده به عنوان مضامین پایه، مضامین

تأملی بر چشم‌انداز پداگوژی گردشگری پایدار در آموزش عالی ... / کیم میررحیمی

سازمان‌دهنده سطح دو و نهایتاً مضامین سازمان دهنده سطح یک (حیطه خبرگی نظروزرانه، کارآفرینانه، طبیعت‌گرایانه، استراتژی‌گانه، جامعه‌شناسانه و انسان‌گرایانه) طبق جداول ذیل (جدول ۳) ارائه گردید و نهایتاً مضامین در زیر مجموعه ساختارآفرینی و صلاحیت‌پروری (اهداف و محتوای) برنامه درسی قرار گرفت.

جدول شماره ۳: مؤلفه‌های خبرگی در آموزش گردشگری مبتنی بر رویکرد توسعه پایدار

مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه	منابع
خبرگی نظروزرانه	بعد علمی و فناوری	روند صعودی پیشرفت علم و دانش و فناوری؛ توانایی بومی‌سازی فناوری‌های جدید؛ توانایی شناخت و آگاهی، جذب، تسلط به فناوری پیشرفته در جامعه؛ توجه و رفع میزان پیچیدگی فنی و شکاف دیجیتالی؛ نیاز به کاهش شکاف بین نظر و عمل؛ توانایی به کارگیری تجارب و مهارت‌ها، استفاده از یک بازی واقعیت مجازی در سناریوی برنامه‌ریزی مشارکتی و ساخت سناریوهای آینده، حفظ ظرفیت سازگاری به شکل دانش و فناوری در جهت مقابله با عدم قطعیت‌ها	موسکاردو، ۲۰۱۵ استانچولسکو و بولین، ۲۰۱۲ کرونبرگ و فوکس، ۲۰۲۱ آروباش و همکاران، ۲۰۲۰ ماچریدیس و پالسون، ۲۰۲۱ رینالدی و همکاران، ۲۰۲۰ سرافین و همکاران، ۲۰۲۱ روزرخ و همکاران، ۲۰۱۷ آدینکا-اوجو و همکاران، ۲۰۲۰ پرایتنو و همکاران، ۲۰۲۴ ورانا، ۲۰۲۳
خبرگی کارآفرینانه	بعد اقتصادی	پایایی اقتصادی صنعت؛ توانایی توسعه ظرفیت‌های تولیدی؛ استفاده بهینه و کارایی منابع؛ توزیع عادلانه منافع حاصله؛ سیاست‌های اشتغال‌زایی؛ توانایی بسط و گسترش زیرساخت‌ها با نگرش استفاده بلندمدت و با دوام، تمرکز و تسلط بر بازار؛ کسب شهرت آنلاین و اخلاق تجاری، تعریف ساختارهای رقابتی و مفاهیم کمیایی؛ روش‌شناسی برای کشف چگونگی کسب و کارهای بومی، اقتصاد هوشمند	کرونبرگ و فوکس، ۲۰۲۱ آروباش و همکاران، ۲۰۲۰ گسلینگ، ۲۰۱۶ رینالدی و همکاران، ۲۰۲۰ ژانگ و همکاران، ۲۰۲۱ آدینکا-اوجو و همکاران، ۲۰۲۰ آگیار-کاستیلو و همکاران، ۲۰۲۰ هورنگ و همکاران، ۲۰۱۹ تورس والدس و همکاران، ۲۰۱۹ پرایتنو و همکاران، ۲۰۲۴
خبرگی طبیعت‌گرایانه	بعد زیست محیطی	درک فلسفه محیطی، حفاظت از زیستگاه‌ها، داشتن اخلاق زیست محیطی؛ خلق موضوعات و فعالیت‌های اکوتوریسمی جدید، افزایش باروری اکوسیستمها؛ مدیریت پایدار جنگل‌ها، حفاظت و تقویت منابع فیزیکی، رعایت قوانین و الزامات طبیعت؛ درک استفاده معقول و محتاطانه از منابع طبیعی برای نسل آینده؛ توجه به عدالت بین نسلی	تاتورو و همکاران، ۲۰۲۱ موسکاردو، ۲۰۱۵ گسلینگ، ۲۰۱۶ فونت و همکاران، ۲۰۱۹ سرافین و همکاران، ۲۰۲۱ ژانگ و همکاران، ۲۰۲۱ ورانا، ۲۰۲۳
استراتژیک‌گرایانه خبرگی	بعد سیاسی	سرمایه‌گذاری در پژوهش و توسعه، طرح اضطراری برای بلایای غیر منتظره، ارائه اطلاعات در مورد تهدیدات و استفاده به موقع از فرصت‌ها، گسترش صلح و امنیت انسانی بین‌المللی، آشنایی جوامع با طرح زیرساختی برای سرمایه‌گذاری در آینده، درک سیستم پیچیده مدیریت تطبیقی، درک	موسکاردو، ۲۰۱۵ گسلینگ، ۲۰۱۶ فونت و همکاران، ۲۰۱۹ فونت و همکاران، ۲۰۲۱ ژانگ و همکاران، ۲۰۲۱

مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، دوره ۲، شماره ۱، ۵۴-۳۶، بهار و تابستان ۱۴۰۴

آگیار-کاستیلو و همکاران، ۲۰۲۰ تورس والدس و همکاران، ۲۰۱۹ وراندا، ۲۰۲۳ پراینتو و همکاران، ۲۰۲۴ میلر، تورس-دلگادو، ۲۰۲۳	تفکر سیستمی جامع و پیچیدگی، سیاست‌های حامی فقرا		
تائورو و همکاران، ۲۰۲۱ کرونبرگ و فوکس، ۲۰۲۱ ماچریدیس و پالسون، ۲۰۲۱ گسلینگ، ۲۰۱۶ فونت و همکاران، ۲۰۲۱ رینالدی و همکاران، ۲۰۲۰ پراینتو و همکاران، ۲۰۲۴ میلر، تورس-دلگادو، ۲۰۲۳	نیاز به شایستگی‌های کار تیمی، برنامه‌ریزی، مسئولیت‌پذیری، سازماندهی، فنون مذاکره و کار مشارکتی، مدیریت و رهبری پروژه نیاز به مهارت‌های برقراری ارتباط و انتقال ایده‌ها؛ رسمیت شناختن حق شهروندی؛ نیاز به امنیت فردی و قضائی و برقراری عدالت تعاملی؛ نیاز به تشکلهای مدنی فعال و اثرگذار؛ حفظ هویت و اصالت ملی	بعد اجتماعی و فرهنگی	خبرگی جامعه‌شناسانه
استانچولسکو و بولین، ۲۰۱۲ آروباش و همکاران، ۲۰۲۰ رینالدی و همکاران، ۲۰۲۰ روزرخ و همکاران، ۲۰۱۷ ایوبکر، ۲۰۱۶ هورنگ و همکاران، ۲۰۱۹ برکاتونیشا و همکاران، ۲۰۱۹ پراینتو و همکاران، ۲۰۲۴ میلر، تورس-دلگادو، ۲۰۲۳ موسکاردو، ۲۰۱۵	نیاز به امنیت روانی و باورهای معنوی؛ ارتقای چندوجهی کیفیت زندگی؛ نیاز به اعمال بدون تبعیض؛ بالابردن سطح و توان تاب‌آوری در فراز و فرودهای زندگی؛ درک موهبت‌های واقع‌گرایانه و امیدواری به آینده، تصمیم و عمل شهروندان در «دنیای پیچیده درهم تنیده» با تکرر نژادی، قومی و مذهبی، درک هویت شهروندی جهانی بودن، احساس همبستگی، عدالت و مسئولیت بین نسلی، دلبستگی سیاره‌ای، جایی که مسئولیت انسانی و کنش اجتماعی قریب الوقوع است	بعد نشاط معنوی و اجتماعی	خبرگی انسان‌گرایانه

ویژگی‌های ساختار آفرینی و صلاحیت پروری (اهداف و محتوای) برنامه درسی گردشگری پایدار

آموزش عالی به منزله عامل حیاتی در جهت نوآوری و توسعه سرمایه انسانی می‌باشد. با توجه به تحول عظیم از نظر گستردگی و تنوع در انقلاب علمی در جامعه کنونی برای عمل پوشاندن به رسالت‌ها و تحقق اهداف ویژه آموزش عالی، لازم است تا به اهداف پرورش تفکر خلاق، نوآور، تأملی و انتقادی دانشجویان عالی توجه شود. در درون دانشگاه عنایت خاصی به عرصه‌های علمی و پیشبرد علم، و بیرون از دانشگاه توجه خاصی به کاربردهای اجتماعی و مهارت‌های عملی دیده می‌شود (فتحی‌واجارگاه و همکاران، ۱۳۹۶). بنابراین در برنامه درسی باید با فراهم کردن محیط و فرصت‌هایی که در آنها تولید ایده‌های جدید گسترش توده‌ای و مشارکت حداکثری مورد تشویق و ترغیب قرار گیرد، توجه شود تا زمینه‌ی دستیابی به اهداف رشد تفکر برتر، تأملی و انتقادی در جهت خلق ایده‌های جدید و کابردی فراهم گردد (Boluk et al, 2019). در زمینه اهداف برنامه درسی باید به کیفیت برنامه درسی در ارتقای دانش، توانایی‌ها و شایستگی‌های مورد نیاز توجه نمود تا با یک چشم‌انداز جامع و فرارشته‌ای به آموزش و پرورش خلاق، تقویت مهارت‌های حل مسئله، پرورش تفکر و تأمل انتقادی، مهارت مذاکره، برقراری ارتباط، مشارکت، خود راهبری و رشد ارزش‌های مشترک، ایجاد تعهد، اخلاق حرفه‌ای و مسئولیت‌پذیری و ... پرداخت شود (Ferri, 2022). یادگیری در هر یک از ابعاد توسعه پایدار گردشگری و همچنین فهم و درک جامع و کلی نسبت به تمام ابعاد در جهت خلق ایده‌ها و تصمیمات ناب مدنظر می‌باشد. بنابراین در جهت تدوین اهداف آن باید توجه و دقت عمیقی حاصل

تأملی بر چشم‌انداز پداگوژی گردشگری پایدار در آموزش عالی ... / کیم میررحیمی

شود. در زمینه اهداف برنامه درسی گردشگری پایدار علاوه بر توجه به اهداف آرمانی و کلان مانند مفاهیم توسعه پایدار، توانایی ارزیابی اثرات گردشگری و ... باید به اهداف مورد نظر در شش حیطه از خبرگی توجه ویژه‌ای شود. بنابراین با تمرکز بر رویکرد توسعه پایدار، آموزش گردشگری در حیطه خبرگی نظروزرانه اهدافی چون درک روند صعودی پیشرفت علم و دانش و فناوری؛ درک مفهوم و ماهیت پایداری و به چالش کشیدن اهداف و کارکرد گردشگری پایدار؛ توانایی بومی‌سازی فناوری‌های جدید؛ توانایی به کارگیری تجارب و مهارت‌ها؛ داشتن نگاه و عمل نقادانه به گردشگری پایدار؛ توجه و رفع میزان پیچیدگی فنی و شکاف دیجیتال را باید مد نظر بگیرد. در حیطه خبرگی کارآفرینانه اهدافی چون درک ماهیت و مفهوم پایایی اقتصاد در صنعت؛ درک مفهوم اقتصاد مقاومتی؛ درک تنوع و انعطاف در بازارهای جهانی، درک اقتصاد هوشمند و اقتصاد دایره‌ای و ... دنبال شود. حیطه خبرگی طبیعت‌گرایانه اهدافی را می‌طلبد که به درک و فهم فلسفه محیطی؛ درک و رعایت قوانین و الزامات طبیعت؛ درک اثرات فناوری بر محیط زیست؛ تمایل به استفاده معقول و محتاطانه از منابع طبیعی برای نسل حاضر و آینده؛ درک عدالت بین نسلی اهداف توجه داشته باشد. حیطه خبرگی استراتژیک گرایانه تمرکز بر اهداف، درک و فهم استراتژی‌های ساختار شکن مناسب برای آینده مطلوب و توسعه آنها؛ درک تفکر سیستمی جامع و پیچیدگی؛ درک و فهم از مدیریت بحران؛ توانایی تدوین سیاست‌های توسعه از ابعاد مختلف؛ توانایی تلفیق هدف‌های چندگانه در مدیریت و برنامه‌ریزی؛ حل و فصل تضادهای مرتبط با منافع فردی و جمعی حیاتی را در برمی‌گیرد. حیطه خبرگی جامعه شناسانه در برگرینده اهداف، درک و فهم ماهیت هویت و اصالت ملی؛ درک شناختن و نگاه نقادانه به حقوق شهروند جهانی؛ درک تفاهم بین فرهنگی، تعامل و ارتباط حل تعارض‌ها؛ توانایی برقراری ارتباط و انتقال ایده‌ها؛ کسب شایستگی‌های کار تیمی، برنامه‌ریزی، مسئولیت‌پذیری، سازماندهی، فنون مذاکره و کار مشارکتی است. اهداف در حیطه خبرگی انسان‌گرایانه شامل درک ارتباط امنیت روانی و باورهای معنوی؛ پرورش تربیت ارزشی و درک ارزش‌های پایداری؛ توانایی بالابردن سطح و توان تاب‌آوری در فراز و فرودهای زندگی؛ توانایی ارتقای چندوجهی کیفیت زندگی می‌باشد. در تمام هر شش حیطه خبرگی اهداف باید سه حوزه دانش، مهارت و نگرش را به طور مناسب پوشش دهد.

ویژگی‌های محتوای برنامه درسی گردشگری پایدار در ارتباط با هدف‌ها، هویت خود را کسب می‌کند اما در تدارک آن آزادی عمل بیشتری وجود دارد به عبارت دیگر با استفاده از محتوای متعدد ممکن است بتوان به هدف‌های مشخصی دست یافت. این امکان، فرصت تنوع را به هنگام مشارکت دادن گروه‌های مختلف فراهم می‌کند (فتحی و اجارگاه و همکاران، ۱۳۹۶). بنابراین نظام آموزش عالی باید به منظور ارتقای کیفیت فرصت‌های یادگیری خود برنامه‌های درسی را تدوین کند که بتوانند شایستگی‌های لازم برای تداوم یادگیری را در دانشجویان پرورش دهند. به عقیده متفکران حامی جامعه یادگیری تدوین محتوای چنین برنامه‌ای مستلزم لحاظ نمودن برخی معیارها مانند تأکید بر کیفیت محتوا به جای کمیت آن، ارائه محتوای منعطف و متنوع، تناسب محتوا با هدف پرورش یادگیرنده مادام‌العمر، تناسب محتوا با نیازهای جامعه، حمایت از استاد برای تغییر محتوا و مشارکت دادن دانشجو و استفاده از سایر منابع یادگیری در کنار کتاب درسی است (کریمی و شریف، ۱۳۹۲). برای انتخاب محتوای برنامه درسی گردشگری پایدار در آموزش عالی باید اصول و معیارهای ویژه‌ای را در نظر گرفت این اصول بر اساس کانون تمرکز رویکرد توسعه پایدار گردشگری، شاخصه‌های نظریه یادگیری سازنده‌گرایی اجتماعی، انتقادی و رسالت و کارکرد رشته‌های حوزه گردشگری در آموزش عالی، برای انتخاب محتوا استخراج شده است؛ بنابراین توجه به طراحی محتوا که دربرگیرنده تمام ابعاد و تعهدات مورد نظر در توسعه پایداری گردشگری به مثابه پدیده‌ای چندوجهی و پیچیده، توجه به مسائل جدید مطرح در جهان امروز، در نظر داشتن ارتباط محتوایی بین ابعاد تعریف شده با هم دیگر، توجه به اصل تقویت تفکر خلاق و تفکر انتقادی در محتوا، توجه به شناخت دقیق و علمی پدیده، پرورش حس پژوهشگری در محتوا، انعطاف‌پذیری و شناسایی الزامات خبرگی در حیطه‌های نظروزرانه، طبیعت‌گرایانه، کارآفرینانه، جامعه‌شناسانه، استراتژیک‌گانه، انسان‌گرایانه در ارائه محتوای برنامه درسی گردشگری پایدار در آموزش عالی مدنظر قرار داد. با تما مفروضات برآمده در راستای پداگوژی ساختار آفرینی و

صلاحیت‌پروری (اهداف و محتوای) برنامه درسی گردشگری پایداری مدل مفهومی که دربرگیرنده تمام خبرگی‌های مورد نیاز در پداگوژی تعریف شده در آموزش گردشگری و ارتباط آنها می‌باشد در ذیل (شکل ۱) ارائه شده است.

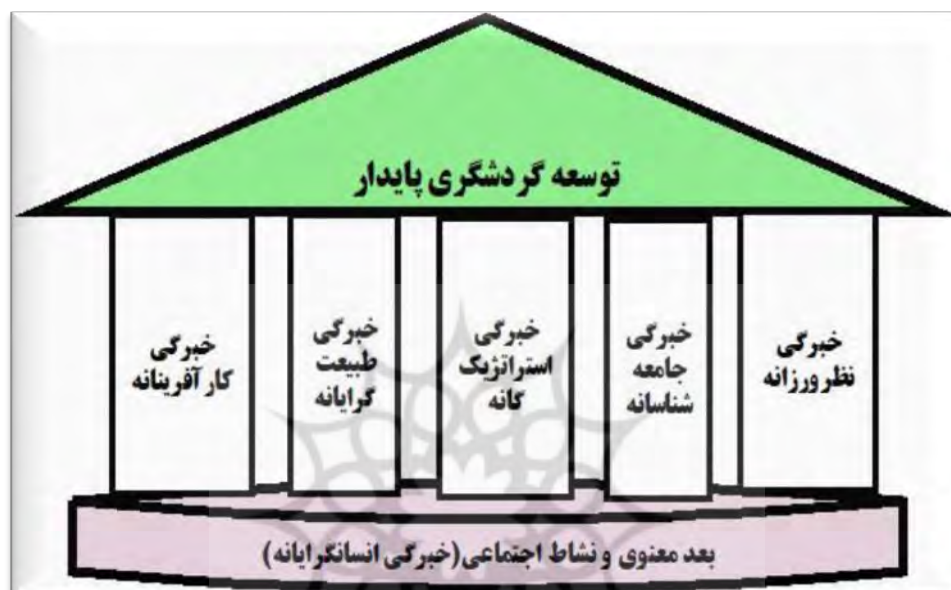

شکل شماره ۱: مدل مفهوی ساختار آفرینی و صلاحیت پروری برنامه درسی گردشگری پایداری

یادگیری در هر یک از حیطه‌های خبرگی گردشگری پایدار و همچنین فهم و درک جامع و کلی نسبت به تمام حیطه‌ها در جهت خلق ایده‌ها و تصمیمات ناب مدنظر است. از آنجا که اصل گردشگری پایدار بر ثبات اقدامات انجام شده توسط ذینفعان در بلند مدت استوار است (Seraphin et al, 2021). باید به کیفیت برنامه درسی در ارتقای دانش، یادگیری مادام‌العمر، توانایی‌ها و شایستگی‌های مورد نیاز توجه نمود تا با یک چشم‌انداز جامع و فرارشته‌ای به آموزش و پرورش خلاق، تقویت مهارت‌های حل مسئله، پرورش تفکر و تأمل انتقادی، مهارت مذاکره، برقراری ارتباط، مشارکت، خودراهبری و رشد ارزش‌های مشترک، ایجاد تعهد، اخلاق حرفه‌ای و مسئولیت‌پذیری پرداخت شود (Ferri, 2022). تمرکز بر خبرگی‌های تعریف شده در فرایند و تدوین ساختار آفرینی و صلاحیت‌پروری (اهداف و محتوای)، پداگوژی را برای دانشجویان فراهم می‌کند که به پرورش رویکرد شایسته‌محوری و عمگرایانه به توسعه پایدار گردشگری در آموزش عالی منجر می‌شود و تمرکز برگستره‌ی شناخت، آگاهی و مهارت‌های تعاملی بین ابعاد الگوی جامع توسعه پایدار است. اگر گردشگری پایدار را به سقف یک ساختمان تشبیه کنیم، خبرگی نظروزرانه، کارآفرینانه، طبیعت‌گرایانه، استراتژیک‌گرایانه، جامعه‌شناسانه ستون‌های آن را تشکیل می‌دهند که بر بُعد معنوی و نشاط اجتماعی که به ویژگی‌های خبرگی انسان گرایانه توجه می‌کند و سطح اعتماد بنفس و تاب‌آوری یک جامعه را ارتقا می‌دهد و زیر بنای ساختمان را می‌سازد، استوار است. در فضای برنامه درسی گردشگری پایدار موضوعات و محتوا ترکیبی است و این مسئله اجازه می‌دهد یادگیرنده در حوزه‌های محتوایی متفاوتی قرارگیرد. هنگام طراحی و انتخاب محتوای برنامه‌درسی گردشگری پایدار باید ویژگی‌های یادگیرنده و نیاز جامعه به عنوان اصلی کلی مورد توجه قرارگیرد و محتوای برنامه‌درسی باید محرک رشد فکری یادگیرندگان، فراهم کننده انواع تجربه نظری و عملی لازم برای کسب صلاحیت‌های لازم در صنعت گردشگری و آسان‌کننده مهارت‌های عقلانی سطوح بالا مانند تفکر انتقادی و خلاقیت باشد. در این

تأملی بر چشم‌انداز پداگوژی گردشگری پایدار در آموزش عالی ... / کیم میهرحیمی

رویکرد توسعه پایدار حوزه های موضوعی مرزهای خود را از دست می‌دهد و در طراحی محتوا یک نگاه گشتالتی و سازنده باید مسیر توسعه گردشگری پایدار را در بر بگیرد. لیکن رویکرد خبرگی تعریف شده در اهداف و محتوا، رویکرد شایسته‌محوری و عمگرایانه به توسعه پایدار گردشگری در آموزش عالی می‌باشد و تمرکز بر گسترش شناخت، آگاهی و مهارت‌های تعاملی بین ابعاد الگوی جامع توسعه پایدار است. اگر گردشگری پایدار را به سقف یک ساختمان تشبیه کنیم، خبرگی نظرورزان، کارآفرینانه، طبیعت‌گرایانه، استراتژیک‌گرایانه، جامعه‌شناسانه ستون‌های آن را تشکیل می‌دهند که بر بعد معنوی و نشاط اجتماعی که به ویژگی‌های خبرگی انسان‌گرایانه توجه می‌کند و سطح اعتماد بنفس و تاب‌آوری یک جامعه را ارتقا می‌دهد و زیر بنای ساختمان را می‌سازد، استوار است.

شکل شماره ۲: الگوی فلسفی گردشگری پایدار در آموزش برای پایداری

الگوی فلسفی گردشگری پایدار در آموزش برای پایداری مسیری برای سوادهای متعدد مانند: سواد فنی (به نظریه‌ها، مفاهیم و چارچوب‌های اساسی و همچنین دانش فنی ابزارها و استراتژی‌های مدیریت توسعه گردشگری با پیروی از اصول پایدار)؛ سواد تحلیلی و انتقادی (ویژگی‌های شخصی مورد نیاز برای یافتن راه‌حل برای مشکلات به صورت تحلیلی و انتقادی)؛ سواد اکولوژیکی (آگاهی از روابط متقابل اکولوژیکی و اجتماعی و درک تأثیر هر دو جنبه در تصمیمات توسعه) سواد چندفرهنگی (توانایی پاداش دادن به ارزش‌ها، برابری، فرهنگ و اختیارات ذینفعان مختلف در توسعه گردشگری)؛ سواد سیاسی (تسلط بر فرآیند تدوین و اجرای سیاست‌ها)؛ سواد اخلاقی (پذیرش و توسعه ارزش‌ها و اخلاق) و خبرگی‌های لازم در کنش بخردانه و کاربردی دانشجویان رشته گردشگری را روشن کرده است.

بحث

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که برنامه درسی گردشگری پایدار در آموزش عالی باید بر مبنای یک مدل مفهومی جامع و چندوجهی طراحی شود که تمامی ابعاد توسعه پایدار را پوشش دهد. این مدل شامل شش حیطه خبرگی (نظرورزان، کارآفرینانه، طبیعت‌گرایانه، استراتژیک‌گرایانه، جامعه‌شناسانه و انسان‌گرایانه) است که به عنوان ستون‌های اصلی برنامه درسی نقش‌آفرینی می‌کنند. در این راستا، تربیت یادگیرندگان خلاق، منتقد، نوآور و دارای مهارت‌های ارتباطی، مدیریتی و زیست‌محیطی، به‌ویژه در چارچوب پداگوژی ساختارآفرینی و صلاحیت‌پروری، به عنوان هدف اصلی برنامه‌های درسی گردشگری پایدار در نظر گرفته شده است. همچنین، تأکید بر توسعه تفکر انتقادی و خلاق، مهارت‌های حل مسئله، خودراهبری، مسئولیت‌پذیری و رویکرد میان‌رشته‌ای به آموزش، از ویژگی‌های بارز

مطالعات مدیریت گردشگری عصر هوشمند، دوره ۲، شماره ۱، ۵۴-۳۶، بهار و تابستان ۱۴۰۴

این برنامه است که می‌تواند در تربیت سرمایه انسانی متخصص و متعهد در حوزه گردشگری پایدار نقشی کلیدی ایفا کند (فتحتی و اجارگاه و همکاران، ۱۳۹۶؛ Boluk et al, 2019). از سوی دیگر، ایجاد تعادل بین منافع تجاری، زیست‌محیطی و جامعه، هدف اصلی اجرای گردشگری پایدار است. از آنجا که گردشگری پایدار به عنوان یک موضوع مهم جهانی در جهت توسعه صنعت گردشگری شناخته می‌شود، ذینفعان این حوزه بر این باورند که آموزش گردشگری پایدار تلاشی برای شکستن زنجیره مشکلات از ریشه و حرکت در مسیر رشد و پویایی است (Sun et al, 2022).

نتایج برآمده از این مطالعه حاکی از آن است که خلاقیت و نوآوری در مسیر گردشگری پایدار توسط دانشگاهیان آموزش عالی طیف گسترده‌ای از دانش و آگاهی را می‌طلبد. خبرگی و آگاهی‌های لازم که هر یک از دانشجویان رشته گردشگری باید در خود پرورش دهند، ستون‌هایی را جهت رشد و استواری گردشگری پایدار تشکیل می‌دهد که تکمیل‌کننده و هدایتگر آموزش و یادگیری در حوزه گردشگری می‌باشند و زیر بنای آن خبرگی انسان‌گرایانه تعریف می‌شود. الگوی فلسفی گردشگری پایدار بیانگر این است که توسعه گردشگری پایدار نیازمند پرورش تفکر و یادگیری فلسفی در حوزه‌های متعددی است و درک چرایی آن بر پایه درک روابط انسانی و نشاط معنوی استوار است. یافته‌های پژوهش به دو شیوه کاربردی است، شیوه عمومی، به طوری که نه تنها در تدوین برنامه درسی گردشگری پایدار در آموزش عالی بلکه در دوره‌های تحصیلی و آموزشی عمومی گردشگری نیز می‌توان از آن بهره گرفت. شیوه دیگر، شیوه ویژه است که هر یک از یافته‌های پژوهش می‌تواند در جای خود مورد استفاده قرار گیرد.

بنابراین، انتظار می‌رود آموزش عالی نه تنها نگرشی مثبت به اصول پایداری ایجاد کند و مفهوم پایداری را درونی سازد، بلکه با نوآوری و بازنگری در برنامه‌های درسی رشته گردشگری، به‌ویژه با تمرکز بر مواد آموزشی غنی، جامع، اثربخش و متناسب با چالش‌های جامعه امروزی، این اهداف را دنبال کند. در واقع، تحولات جاری در حوزه گردشگری، بحران آموزش در این زمینه را نمایان کرده است که نیاز فزاینده‌ای به گنجاندن سواد فرهنگی، مسئولیت‌پذیری، هوشمندی اقتصادی و اصول پایداری در برنامه‌های درسی گردشگری وجود دارد (Boluk et al, 2019). با توجه به پیچیدگی‌ها و پویایی‌های صنعت گردشگری پایدار، یافته‌ها نشان می‌دهد که رویکرد خبرگی محور می‌تواند چارچوبی جامع برای تربیت دانشجویان فراهم آورد. این رویکرد با تأکید بر پیوند دانش نظری و کاربردهای عملی، امکان ارتقای تفکر سیستماتیک، شناخت ابعاد زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی گردشگری و همچنین پرورش مهارت‌های اجتماعی و فرهنگی را فراهم می‌آورد. به‌ویژه در شرایطی که توسعه پایدار گردشگری نیازمند تعامل با گروه‌های متنوع ذینفعان است، برنامه درسی باید به پرورش توانمندی‌های میان‌فرهنگی، مدیریت تعارض‌ها، تصمیم‌گیری‌های استراتژیک و ایجاد تعهد به اخلاق حرفه‌ای بپردازد. این مدل نه تنها می‌تواند به نیازهای جامعه پاسخ دهد، بلکه بستری برای یادگیری مادام‌العمر و نوآوری در صنعت گردشگری نیز فراهم می‌آورد (Ferri, 2022؛ Seraphin et al, 2021). از این رو کیفیت ساختارآفرینی و صلاحیت‌پروری در برنامه درسی گردشگری پایدار باید به صورت جامع در شش حیطه مبنایی تبیین شود. چارچوب مفهومی مورد استفاده در این پژوهش، با الهام از رویکرد توسعه پایدار، تفسیری جامع از اهداف و محتوای لازم در مسیر توسعه گردشگری پایدار ارائه داده است که باید به‌طور مستمر توسط متخصصان بازنگری، تأمل و تفسیر شود.

نتیجه‌گیری

چارچوب و تحلیل ارائه شده در صورت کاربرد در نظام آموزشی، اثرات جامع و مثبت خود را نمایان می‌سازد، به طوری که عوامل و مجموعه ویژگی‌هایی که برای برنامه درسی گردشگری پایدار مترتب است، سودمندی، مشارکت و اثربخشی نیروی متخصص آگاه و خبره را به همراه خواهد داشت. از این رو توصیه می‌شود، چارچوب پیشنهادی، به صورت تلفیقی در برنامه‌های درسی آموزش رشته گردشگری و رشته‌های مرتبط به صورت تجویزی و غیرتجویزی آموزش داده شود. به مدیران سازمان‌ها و ارگان‌های ذینفع در صنعت گردشگری نیز

تأملی بر چشم‌انداز پداگوژی گردشگری پایدار در آموزش عالی ... / کیه میررحیمی

پیشنهاد می‌شود که جهت توانمندسازی و آموزش منابع انسانی خود از برنامه درسی مذکور استفاده نمایند. این چارچوب ممکن است نه تنها برای مدرسان حوزه گردشگری، بلکه به طور گسترده‌تر برای کسانی که علاقه‌مند به پیشرفت آموزش برای پایداری و ارتباط آن با گفتمان‌های آموزشی گسترده‌تر هستند، مفید باشد. این مطالعه دارای محدودیت‌هایی بود که در اجرا درستی به تمام سایت‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی در سطح جهانی برای پژوهشگران امکان‌پذیر نبود. با این وجود، اعتقاد بر این است که هنوز دیدگاه‌های مختلف و آبر داده‌های جالبی در مطالعه گردشگری پایدار در آموزش عالی وجود دارد.

با توجه به نتایج این پژوهش، به منظور تقویت دانش نظری و عملی در زمینه گردشگری پایدار، پیشنهاد می‌شود که کارگاه‌ها و نشست‌های تخصصی برای اساتید رشته‌های مختلف مرتبط با ابعاد زیست‌محیطی، اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی و همچنین اساتید رشته گردشگری برگزار گردد. این اقدامات نه تنها به ایجاد هم‌افزایی میان این حوزه‌ها کمک خواهد کرد، بلکه زمینه‌ساز تقویت دانش تئوری و عملی در حوزه گردشگری پایدار نیز خواهد شد. علاوه بر این، با توجه به قابلیت استفاده مدل پیشنهادی این پژوهش در آموزش عالی رشته گردشگری و سایر سازمان‌ها و نهادها، پیشنهاد می‌شود وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی و سایر سازمان‌های وابسته از این برنامه درسی برای توانمندسازی و ارتقای نیروی انسانی خود بهره‌برداری کنند. این رویکرد می‌تواند به پرورش افرادی خودراهبر، منتقد، مسئولیت‌پذیر و توانمند در رهبری گردشگری پایدار کمک کند.

حامی مالی

ندارد

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسنده اول تمام پژوهش را انجام داده است.

تضاد منافع

ندارد

منابع

- خاکزاد، فارق، دهقانی، مرضیه، حکیم‌زاده، رضوان، صادقی، علی، صالحی، کیوان. (۱۴۰۰). واکاوی مؤلفه‌های سواد فرهنگی برای دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه: یک مطالعه فراترکیب. *مجله علمی پژوهشی پژوهش‌های برنامه درسی*، ۱۱(۲)، ۱۹۷-۲۲۳.
- [10.22099/jcr.2021.6462](https://doi.org/10.22099/jcr.2021.6462)
- رنجبر، خدیجه. (۱۴۰۲). بررسی مدل توسعه گردشگری روستایی و پایداری توسعه جوامع محلی. *بازاریابی گردشگری و مهمان‌نوازی*، ۱۱(۱)، ۱۸۱-۲۰۵.
- [10.22080/tmhr.2024.26930.1007](https://doi.org/10.22080/tmhr.2024.26930.1007)
- زاهدی، شمس‌السادات. (۱۳۹۵). توسعه پایدار جامع با تأکید بر مدیریت سبز و کارآفرینی. انتشارات: دانشگاه علامه طباطبائی.
- https://book.atu.ac.ir/book_296.html
- علی‌پور، نسرین، نوروزی، داریوش و نوریان، محمد. (۱۳۹۷). سنتزپژوهی مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت محیط‌های یادگیری. *فصلنامه فناوری آموزش و یادگیری*، ۴(۱۴)، ۷۱-۱۰۳.
- <https://doi.org/10.22054/jti.2020.45197.1281>
- فتحی واجارگاه، کورش، موسوی‌پور، نعمت‌الله، یادگارزاده، غلامرضا. (۱۳۹۷). برنامه‌ریزی آموزش عالی. انتشارات: موسسه کتاب مهربان نشر.
- <https://www.gisoom.com/book/11466903/>
- کریمی، صدیقه و شریف، مصطفی. (۱۳۹۲). چالش‌های آموزش عالی در توسعه محتوای برنامه درسی با رویکرد جامعه یادگیرنده. *رویکردهای نوین تربیتی*، سال نهم، (۱)، ۱۹-۱۰۷-۱۴۲.
- <https://www.magiran.com/p1411843>

ملکی، سعید و علیزاده، هادی (۱۳۹۴). تحلیل و پیش بینی شاخصهای پایداری در صنعت گردشگری ایران. فصلنامه‌ی فضای جغرافیایی، ۵۰(۱۵)، ۳۹-۵۸.

<http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-1887-fa.html>

مهرعلیزاده، یدالله (۱۳۹۶). گردشگری و آموزش عالی ایران: تعامل یا تقابل. فصلنامه آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، سال پنجم، شماره ۳، ۵۲-۳۹.

https://ee.journals.pnu.ac.ir/article_3767.html

Abu Bakar, B. (2016). Education for sustainability in tourism: a handbook of processes, resources and strategies. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*.

<https://doi.org/10.1080/19407963.2016.1205312>

Adeyinka-Ojo, S., Lee, S., Abdullah, S. K., & Teo, J. (2020). Hospitality and tourism education in an emerging digital economy. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 12(2), 113-125.

<https://doi.org/10.1108/WHATT-12-2019-0075>

Aguiar-Castillo, L., Hernández-López, L., De Saá-Pérez, P., & Pérez-Jiménez, R. (2020). Gamification as a motivation strategy for higher education students in tourism face-to-face learning. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, 27(April 2019).

<https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2020.100267>

Alipour, N., Noroozi, D. and Nourian, M. (2018). Synthesis study the components affecting the quality of learning environments. *Educational Technologies in Learning*, 4(14), 71-103. **[In Persian]**

[10.22054/jti.2020.45197.1281](https://doi.org/10.22054/jti.2020.45197.1281)

Arrobas, F., Ferreira, J., Brito-Henriques, E., & Fernandes, A. (2020). Measuring tourism and environmental sciences students' attitudes towards sustainable tourism. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, 27(May), 1-12.

<https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2020.100273>

Barkathunnisha, A. B., Diane, L., Price, A., & Wilson, E. (2019). Towards a spirituality-based platform in tourism higher education. *Current Issues in Tourism*, 22(17), 2140-2156.

<https://doi.org/10.1080/13683500.2018.1424810>

Barnett, R. (2012). Learning for an unknown future. *Higher Education Research & Development*, 31(1), 65-77.

<https://doi.org/10.1080/07294360.2012.642841>

Belhassen, Y., & Caton, K. (2011). On the need for critical pedagogy in tourism education. *Tourism Management*, 32(6), 1389-1396.

<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.01.014>

Benckendorff, P., Moscardo, G., & Murphy, L. (2012). Environmental attitudes of generation Y students: Foundations for sustainability education in tourism. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 12(1), 44-69.

<https://doi.org/10.1080/15313220.2012.650063>

Benjamin, S., Dillette, A., & Alderman, D. H. (2020). "We can't return to normal": Committing to tourism equity in the post-pandemic age. *Tourism Geographies*, 22(3), 476-483.

<https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1759130>

Boley, B. B. (2011). Sustainability in hospitality and tourism education: Towards an integrated curriculum. *Journal of Hospitality and Tourism Education*, 23(4), 22-31.

<https://doi.org/10.1080/10963758.2011.10697017>

Boluk, K., Cavaliere, C. T., & Duffy, L. N. (2019). A pedagogical framework for the development of the critical tourism citizen. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(7), 865-881.

[10.1080/09669582.2019.1615928](https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1615928)

Boyle, A., Wilson, E., & Dimmock, K. (2015). Transformative education and sustainable tourism: The influence of a lecturer's worldview. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 15(3), 252-263.

<https://doi.org/10.1080/15313220.2015.1059303>

Boyle, A., Wilson, E., & Dimmock, K. (2015a). Space for sustainability? Sustainable education in the tourism curriculum space. In D. Dredge, D.W. Airey, & M.J. Gross (Eds.), *The Routledge handbook of tourism and hospitality education*. 519-531. Routledge.

- <https://www.researchgate.net/publication/268280158>
- Burbano, D. V., Valdivieso, J. C., Izurieta, J. C., Meredith, T. & Ferri, D. Q. (2022). "Rethink and reset" tourism in the Galapagos Islands: Stakeholders' views on the sustainability of tourism development. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3 (2022) 100057, 1-12.
<https://doi.org/10.1016/j.annale.2022.100057>
- Daniel, A. D., Costa, R. A., Pita, M., & Costa, C. (2017). Tourism Education: What about entrepreneurial skills? *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 30, 65-72.
<https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2017.01.002>
- Dredge, D., Benckendorff, P., Day, M., Gross, M. J., Walo, M., Weeks, P., et al. (2012). The philosophic practitioner and the curriculum space. *Annals of Tourism Research*, 39(4), 2154-2176.
<https://doi.org/10.1016/j.annals.2012.07.017>
- Edelheim, J. (2020). How should tourism education values be transformed after 2020? *Tourism Geographies*, 22(3), 547-554.
<https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1760927>
- Farber Canziani, B., Sonmez, S., Hsieh, Y., & Byrd, E. T. (2012). A learning theory framework for sustainability education in tourism. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 12(1), 3-20.
<https://doi.org/10.1080/15313220.2012.650052>
- Farsari, I., Butler, R. W., & Szivas, E. (2011). Complexity in tourism policies: A cognitive mapping approach. *Annals of Tourism Research*, 38(3), 1110-1134.
<https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.03.007>
- Fathi Vajargah, K., Mousavipour, N., & Yadegarezadeh, G. (2018). *Higher education planning*. Tehran: Mehraban Nashr Publishing Institute. [In Persian]
<https://www.gisoom.com/book/11466903/>
- Ferreras-Garcia, R., Sales-Zaguirre, J., & Serradell-López, E. (2020). Competences in higher education tourism internships. *Education and Training*, 62(1), 64-80.
<https://doi.org/10.1108/ET-04-2019-0074>
- Fletcher, R., Murray Mas, I., Blanco-Romero, A., & Blázquez-Salom, M. (2019). Tourism and degrowth: An emerging agenda for research and praxis. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(12), 1745-1763.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1679822>
- Font, X., Higham, J., Miller, G., & Pourfakhimi, S. (2019). Research engagement, impact and sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(1), 1-11.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1560673>
- Font, X., Torres-Delgado, A., Crabolu, G., Palomo Martinez, J., Kantanbacher, J., & Miller, G. (2021). The impact of sustainable tourism indicators on destination competitiveness: The European Tourism Indicator System. *Journal of Sustainable Tourism*, 0(0), 1-23.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1910281>
- Gossling, S., Scott, D., & Hall, M. (2021). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 1-20.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758708>
- Gössling, S. (2017). Tourism, information technologies and sustainability: an exploratory review. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(7), 1024-1041.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1122017>
- Hales, R., & Jennings, G. (2017). Transformation for sustainability: the role of complexity in tourism students' understanding of sustainable tourism. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 21(Part B), 185-194.
<https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2017.08.001>
- Higgins Desbiolles, F. (2020). Diversity in tourism: A perspective article. *Tourism Review*, 75(1), 29-32.
<https://doi.org/10.1108/TR-06-2019-0226>
- Higgins-Desbiolles, F., Carnicelli, S., Krolikowski, C., Wijesinghe, G., & Boluk, K. (2019). Degrowing tourism: Rethinking tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(12), 1926-1944.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1601732>
- Horng, J. S., Hsu, H., & Tsai, C. Y. (2019). Learning corporate ethics and social responsibility: Developing an influential curriculum for undergraduate tourism and hospitality students. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, 24(May 2018), 100-109.

- <https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2019.01.003>
- Hyasat, A. S. (2022). Examining Tourism and Hospitality Curriculum Based on the Business Employers' Needs. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 11(1), 60–70.
<https://doi.org/10.46222/ajhtl.19770720.211>
- Jamal, T., Taillon, J., & Dredge, D. (2011). Sustainable tourism pedagogy and academic-community collaboration: A progressive service-learning approach. *Tourism and Hospitality Research*, 11(2), 133–147.
<https://doi.org/10.1057/thr.2011.3>
- Jennings, G., Kensbock, S., & Kachel, U. (2010). Enhancing “education about and for sustainability” in a tourism studies enterprise management course: An action research approach. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 10(2), 163–191.
<https://doi.org/10.1080/15313221003792019>
- Joppe, M., Shen, Y. (Sandy), & Veltri, G. (2020). Embedding indigenous learning outcomes in a tourism curriculum: The case of Confederation College, Canada. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, 26(June 2019), 100241.
<https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2020.100241>
- Karimi, S., & Sharif, M. (2014). Challenges of higher education in curriculum development with a learning community approach. *Journal of New Educational Approaches*, 9(1), 107–142. **[In Persian]**
<https://www.magiran.com/p1411843>
- Kasa, M., Kho, J., Yong, D., Hussain, K., & Lau, P. (2020). Competently skilled human capital through education for the hospitality and tourism industry. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 12(2), 175–184.
<https://doi.org/10.1108/WHATT-12-2019-0081>
- Khakzad, F., Dehghani, M., Hakimzadeh, R., Sadeghi, A., & Salehi, K. (2021). Investigating the components of cultural literacy for upper secondary school students: A meta-synthesis study. *Journal of Curriculum Research*, 11(2), 197–223. **[In Persian]**
<https://doi.org/10.22099/jcr.2021.6462>
- Khakzad, F., Dehghani, M., Hakimzadeh, R., Sadeghi, A., Salehi, K. (2021). Examination of knowledge and cultural literacy of secondary school students: a meta-composite study. *Scientific Journal of Curriculum Research*, 11(2), 197–223.
- Kronenberg, K., & Fuchs, M. (2021). Aligning tourism's socio-economic impact with the United Nations' sustainable development goals. *Tourism Management Perspectives*, 39(May), 100831.
<https://doi.org/10.1016/j.tmp.2021.100831>
- Macheridis, N., & Paulsson, A. (2021). Greening higher education? From responsabilization to accountabilization in the incorporation of sustainability in higher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 22(8), 208–222.
<https://doi.org/10.1108/IJSHE-09-2020-0338>
- Maleki, S., & Alizadeh, H. (2015). Analysis and prediction of sustainability indicators in Iran's tourism industry. *Geographical Space Quarterly*, 15(50), 39–58. **[In Persian]**
<http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-1887-fa.html>
- McGrath, G. M., Lockstone-Binney, L., Ong, F., Wilson-Evered, E., Blaer, M & Whitelaw, P. (2020). Teaching sustainability in tourism education: a teaching simulation. *Journal of Sustainable Tourism*.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1791892>
- McGrath, G. M., Lockstone-Binney, L., Ong, F., Wilson-Evered, E., Blaer, M., & Whitelaw, P. (2021). Teaching sustainability in tourism education: A teaching simulation. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(5), 795–812.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1791892>
- Miller, G & Torres-Delgado, A. (2023). Measuring sustainable tourism: a state of the art review of sustainable tourism indicators, *Journal of Sustainable Tourism*, 31:7, 1483-1496.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2023.2213859>
- Moscardo, G. (2015). The Importance of Education for Sustainability in Tourism. 1–21.
https://doi.org/10.1007/978-3-662-47470-9_1

- Niewiadomski, P. (2020). COVID-19: From temporary de-globalisation to a re-discovery of tourism? *Tourism Geographies*, 22(3), 651–656.
<https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1757749>
- Prayitno, G., A Auliah, Ari, I, R, D., Effendi, A., Hayat, A., Delisa, A., Siankwilimba, E., & HiddlestoneMumford, J. (2024). Social capital for sustainable tourism development in Indonesia. *Cogent Social Sciences* (2024), 10: 2293310.
<https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2293310>
- Ranjbar, K. (2024). Investigating the development model of rural tourism and the sustainability of the development of local communities (Case study: Zirzah Dehistan). *Tourism and hospitality marketing research*, 1(1), 181-206. [In Persian]
[10.22080/tmhr.2024.26930.1007](https://doi.org/10.22080/tmhr.2024.26930.1007)
- Rinaldi, C., Cavicchi, A., & Robinson, R. N. S. (2020). University contributions to co-creating sustainable tourism destinations. *Journal of Sustainable Tourism*, 0(0), 1–23.
<https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1797056>
- Rouzrokh, M., Muldoon, M., Torabian, P., & Mair, H. (2017). The memory-work sessions: Exploring critical pedagogy in tourism. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, 21(December 2015).
[10.1016/j.jhlste.2017.08.006](https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2017.08.006)
- Ruhanen, L., & Bowles, L. (2020). Student perspectives of responsible tourism behaviour: the role of tourism education. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 32(4), 255–265.
[10.1080/10963758.2019.1688160](https://doi.org/10.1080/10963758.2019.1688160)
- Sandelowski, M. And Barros, J. (2007). Handbook for Synthesizing Qualitative Research. Springer publishing company Inc.
<https://parsmodir.com/wp-content/uploads/2020/03/MetaSynBook.pdf>
- Schweinsberg, S., Wearing, S. L., & McManus, P. (2013). Exploring sustainable tourism education in business schools: the honours program. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 20,53–60.
<https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2013.05.003>
- Seraphin, H., Yallop, A. C., Smith, S. M., & Modica, G. (2021). The implementation of the Principles for Responsible Management Education within tourism higher education institutions: A comparative analysis of European Union countries. *International Journal of Management Education*, 19(3), 100518.
<https://doi.org/10.1016/j.ijme.2021.100518>
- Slocum, S. L., Dimitrov, D. Y., & Webb, K. (2019). The impact of neoliberalism on higher education tourism programs: Meeting the 2030 sustainable development goals with the next generation. *Tourism Management Perspectives*, 30(July 2018), 33–42.
<https://doi.org/10.1016/j.tmp.2019.01.004>
- Stanciulescu, G. C. J., & Bulin, D. (2012). Shaping Tourism Higher Education Curriculum-Strategy to Develop Skills for Tomorrow's Jobs. *Procedia Economics and Finance*, 3(12), 1202–1207.
[https://doi.org/10.1016/s2212-5671\(12\)00297-3](https://doi.org/10.1016/s2212-5671(12)00297-3)
- Sun, Y. Y., Li, M., Lenzen, M., Malik, A., & Pomponi, F. (2022). Tourism, job vulnerability and income inequality during the COVID-19 pandemic: A global perspective. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3(1), Article 100046
<https://doi.org/10.1016/j.annale.2022.100046>
- Tauro, A., Ojeda, J., Caviness, T., Moses, K. P., Moreno-Terrazas, R., Wright, T., Zhu, D., Poole, A. K., Massardo, F., & Rozzi, R. (2021). Field environmental philosophy: A biocultural ethic approach to education and ecotourism for sustainability. *Sustainability (Switzerland)*, 13(8), 1–22.
<https://doi.org/10.3390/su13084526>
- Torres Valdés, R. M., Lorenzo Álvarez, C., Castro Spila, J., & Santa Soriano, A.(2019). Relational university, learning and entrepreneurship ecosystems for sustainable tourism. *Journal of Science and Technology Policy Management*, 10(4), 905–926.
<https://doi.org/10.1108/JSTPM-03-2018-0032>
- UNESCO. (2019). Sustainable tourism: Promoting environmental and cultural conservation. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

<https://www.unesco.org>

Vrana, V. (2023). Sustainable Tourism Development and Innovation: Recent Advances and Challenges. *Sustainability* 2023, 15,7224.

<https://doi.org/10.3390/su15097224>

Wilson, E., & von der Heidt, T. (2013). Business as usual? barriers to education for sustainability in the tourism curriculum. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 13(2), 130–147.

[10.1080/15313220.2013.786337](https://doi.org/10.1080/15313220.2013.786337)

Wyborn, C; Louder, E; Harrison, J; Montambault, J; Montana, J; Ryan, M; Bednarek, A; Nesshöver, C; Pullin, A; Reed, M; Dellecker, E; Kramer, J; Boyd, J; Dellecker, A; Hutton, J. (2018). "Understanding the Impacts of Research Synthesis". *Environmental Science and Policy*, (86),72-84.

<https://doi.org/10.1016/j.envsci.2018.04.013>

Zahedi, Sh. S. (2016). *Comprehensive sustainable development with emphasis on green management and entrepreneurship*. Tehran: Allameh Tabataba'i University Press. **[In Persian]**

https://book.atu.ac.ir/book_296.html

Zenker, S., & Kock, F. (2020). The coronavirus pandemic–A critical discussion of a tourism research agenda. *Tourism Management*, 81.

<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104164>

Zhang, K., Wang, H., Wang, J., Li, C., & Zhang, J. (2021). Nature-based experiential learning as a framework for preparing responsible tourism practitioners. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, 29(xxxx), 100297.

<https://doi.org/10.1016/j.jhlste.2020.100297>

